

МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ
КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Матеріали
науково-практичної інтернет-конференції

(31 травня 2022 року)

ОДЕСА
2022

УДК 343.98:343.95
A43

*Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво
перевищували пропоновані обсяги*

Актуальні аспекти криміналістичного та психологічного
A43 забезпечення правоохоронної діяльності в умовах воєнного
стану, м. Одеса, 31 травня 2022 р. Одеса: ОДУВС, 2022. 250 с.
УДК 343.98:343.95

*Божко Д. О.,
курсант Одеського державного
університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Прудка Л. М.,
доцент кафедри криміналістики та психології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук*

ПСИХОЛОГІЯ ЗЛОЧИНЦЯ

Зрозуміти будь-яку поведінку людини, у тому числі злочинну, неможливо без глибокого проникнення в її психологію, без знання психологічних механізмів і мотивів соціально-психологічних явищ і процесів.

Чому злочин скоєно цією людиною? Чому цією людиною вчинено саме цей злочин? Щоб відповісти на ці питання, потрібне дослідження якостей особистості, що спонукали її на скоєння того чи іншого злочину.

Необхідно враховувати, що навіть у такій специфічній сфері, як злочин, людина діє як суспільна істота. Тому до неї треба підходити як до носія різних форм суспільної психології, індивідуально-психологічних особливостей, а також набутих моральних, правових, етичних та інших поглядів та цінностей. У цілому нині людина постає як джерело злочинної поведінки, її суб'єктивна причина, що визначає необхідність вивчення всієї сукупності соціологічних, психологічних, правових, медичних та інших аспектів особистості злочинця.

Безсумнівно, наочною відмінністю особистості злочинця є саме факт скоєння злочину. Як вважає відомий дослідник психології злочинного поведінки Ю. М. Антонян: «відмінність особистості злочинця полягає у негативній спрямованості, реальними носіями якої виступають особистісні якості, які отримали закінчений вираз у вигляді хара-

ктера злочинного діяння, що є основним мірилом його глибини і сили» [1, с. 135].

Особистість злочинця є сукупністю соціально значущих негативних якостей, що розвинулися у процесі різноманітних і систематичних впливів з іншими людьми. Ця особистість, що є суб'єктом діяльності, пізнання та спілкування, звичайно, не вичерпується лише зазначеними властивостями, які до того ж піддаються корекції. У той самий час соціальний характер особистості злочинця дозволяє розглядати його, як члена суспільства, соціальної групи чи інших спільностей, як носія соціально типових характеристик.

Наявність відмінних рис особистості злочинця не слід розуміти так, що вони притаманні всім без винятку особам, які вчинили злочини. Відсутність їх у деякій частині злочинців не знімає питання необхідності вивчення та його особистості як носія причин злочинного поведінки. Однак основна маса злочинців відрізняється певними особливостями [2, с. 12].

Саме цей факт дозволяє говорити про особистість злочинця як про окремих, самостійний соціальний та психологічний тип. Його специфіка визначає особливості духовного світу злочинців, їх реакцій на вплив соціального середовища.

До особистісних рис злочинця відносяться: погана соціальна пристосованість та незадоволеність своїм становищем у суспільстві; низький контроль своєї поведінки як наслідок імпульсивності, необдумані вчинки, емоційна незрілість; деформованість нормативного контролю; стійке порушення соціальної адаптації; відсутність можливості у налагодженні контактів із оточуючими людьми; невміння подивитися на себе збоку, що призводить до зниження адекватної орієнтації; зануреність у себе, замкнутість, агресивність, підзрілість.

Характер злочинця пікоподібний і піки припадають на такі риси, як імпульсивність, ригідність, ізоляція, які проти нормою, сильно зміщуються вгору за шкалою досліджень. Ці властивості належать до фундаментальних і формуються в процесі соціалізації на ранньому етапі. У підлітків, схильних до скоєння злочину, також властива наявність цих властивостей. Злочинці, типові за психологічними особливостями, зустрічаються серед осіб, які вчинили тяжкі насильницькі злочини – розбій, зґвалтування, грабежі, вбивства, а менш типовими є психологічні особливості осіб, які вчинили ненасильницькі злочини – крадіжки, розкрадання.

Соціальні норми, включаючи правові, не надають на злочинця істотного впливу, зазвичай вони розуміють, що вимагає від нього суспі-

льство. Оскільки в цієї групи людей нормативний контроль поведінки порушено, то ситуацію вони оцінюють, виходячи з особистих переживань, проблем, образ, бажань, а чи не з позицій соціальних вимог. Іншою причиною порушення соціальної адаптації є відсутність мотивованості до дотримання соціальних вимог, тоді людина розуміє, що вимагає від неї соціальне середовище, але виконувати ці вимоги не бажає.

Під типом особистості розуміється інтеграція її спрямованості, ціннісної орієнтації із загальними методами поведінки та адаптації в соціумі, характерними для неї. Типовий критерій у злочинця – це рівень його соціальної шкідливості, який характеризується спрямованістю особистості щодо соціальних цінностей. По об'єкту зазіхань і характер злочинних дій виділяють три великі групи злочинців: корисливі, насильницькі, корисливо-насильницькі.

За ступенем суспільної небезпеки виділяють: випадковий тип – особи, які вчинили злочин вперше в результаті обставин, що склалися, при позитивно спрямованій особі; ситуаційний тип – особи, які вчинили злочин під впливом несприятливого формування їх особистості і характеризуються позитивніше, ніж негативно; нестійкий тип – особи, які теж вчинили злочин вперше, але раніше допускали аморальні вчинки; злісний тип – особи, які вчинили кілька умисних злочинів; особливо небезпечний тип – особи, які вчинили особливо небезпечні, тяжкі злочини [3, с. 147].

З точки зору соціальної адаптивності, що впливає на поведінку людини в різних ситуаціях, особи, які вчиняють злочини поділяються на соціально-адаптивний тип та соціально-деадаптивний тип. Особистість злочинця, що відноситься до соціально-адаптивного типу, має високий нервово-психічний рівень, емоційно-вольову стійкість, опірність до стресу, стійкість до тривалих психофізичних навантажень. Ця група осіб може мати широке коло інтересів, гарну пам'ять, розвинутену увагу, уяву, загострене сприйняття. Характерна їм риса – високий рівень домагань і низький рівень нормативності поведінки.

Соціально-деадаптивний тип особи злочинця відрізняється низькою емоційно-вольовою стійкістю, має знижену опірність до стресу, невротичну симптоматику. Соціально-адаптивні якості таких осіб, нерозвинені належним чином можуть посилюватися невисоким інтелектом і слабо розвиненими здібностями прогностики. Для їхньої світоглядної основи характерна бездуховність, примітивність, відсутність високих ідеалів. Ця група осіб неспроможна орієнтувати свої вчинки та поведінку для досягнення значних цілей, і якщо їх потреби не задоволені, то виявляється підвищена агресивність [4, с. 168].

Криміналістичне вивчення особистості злочинця здійснюється головним чином виявлення та оцінки тих її властивостей і рис, які породжують злочинну поведінку, з метою його профілактики. У цьому виявляється найтісніша єдність трьох вузлових криміналістичних проблем: особистості злочинця, причин та механізму злочинної поведінки; профілактики злочинів. При цьому, однак, особистість злочинця центральна в тому сенсі, що її особливості є первинними, оскільки є джерелом, суб'єктивною причиною злочинних дій. Якщо говорити про цілеспрямовану корекцію поведінки, її неможливо змінити, якщо зазначені особливості залишаться колишніми.

Для ефективнішого розслідування кримінальних правопорушень у діяльності правоохоронних органів застосовується метод складання психологічного портрета, який безпосередньо залежить від досліджень у сфері особистості сучасного злочинця. Суть цього методу полягає в тому, що на підставі представлених даних працівники, що спеціалізуються на складанні психологічного профілю, складають приблизний опис злочинця, в якому вказується ймовірний вік, раса, стать, сімейний стан, службовий статус, сексуальна зрілість, можливе кримінальне минуле, взаємини з потерпілим, імовірність скоєння злочину в майбутньому [5, с. 182].

Завдання складання психопрофілю полягає в тому, щоб на основі аналізу злочинної діяльності зробити припущення про психологічні особливості злочинця, визначивши попередньо його особистісні характеристики. Сфера застосування психопрофілю – злочини, у яких злочинці значною мірою індивідуалізують себе. Під цим розуміється факт вираження у злочині власних фантазій, ситуація, у якій фантазія стає приводом, основою, початком.

У цілому нині особистість злочинця можна охарактеризувати як модель, соціальний і психологічний портрет, якої визначається специфічними рисами. Злочинцям притаманні антигромадські погляди, негативне ставлення до моральних цінностей та вибір суспільно небезпечного шляху для задоволення своїх потреб або не проявлення необхідної активності у запобіганні негативному результату. Це визначення охоплює і тих, хто вчинив злочин навмисне, і тих, хто винний у злочинній необережності.

Отже, сьогодні розглядаються не причини сукупності всіх кримінальних правопорушень, а окремих злочинів. При цьому зі всього причинного комплексу взяті лише ті фактори, які «перебувають» у самій особистості, а не за зовнішніх обставин, хоч би якими важливими вони

були. Для практики боротьби зі злочинністю, особливо для індивідуальної профілактики та розслідування кримінальних правопорушень, основним об'єктом запобіжних зусиль є людина. Це справедливо, оскільки причини завжди у особистості, а зовнішні обставини можуть грати роль лише умов, що сприяють чи перешкоджають скоєнню злочинів.

СПИСОК БІБЛЮГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Антонян Ю. М., Єнікєєв М. І., Емінов В. Є. Психологія злочинця та розслідування злочинів. М., 1996. 203 с.
2. Ахмедшин Р. Л. Криминалистическая характеристика личности преступника: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Р. Л. Ахмедшин. Томск, 2006. 48 с.
3. Криминальная психология. Хрестоматия: пособие / сост.: И. А. Фурманов, И. Е. Метлицкий. Минск : БГУ, 2018. 270 с.
4. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х.: Право, 2009. 288 с.
5. Чаплинська Ю.А. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 6. 2019. С. 181-184.

Сміжак Б. В.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ПРОФАЙЛІНГУ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВООПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 72

Тищенко М. В.

ПЕРЕВІРКА ІСТИННОСТІ ПОКАЗАНЬ СВИДКА,
ПОТЕРПІЛОГО, ПІДОЗРЮВАНОГО
З МЕТОЮ ЙОГО ОЦІНКИ ЯК ДОКАЗУ 74

Томак О. С.

ТАКТИКА ДОПИТУ МАЛОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ ВІД
НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВООПОРУШЕНЬ..... 76

Уткіна К. С.

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ «ЗЕЛЕНОЇ КІМНАТИ»
ТА «КРИЗОВОЇ КІМНАТИ, ДРУЖНЬОЇ ДЛЯ ДІТЕЙ» ДЛЯ
ОПИТУВАННЯ ТА ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ 80

Цушко О. М.

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ - ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ УМИСНИХ ВБИВСТВ 84

Чупринюк О. О.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ
НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН І ПРЕКУРСОРІВ 88

Янковий М. О.

ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
КРИМІНАЛІСТИКИ 90

**СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Андрусишин Ю. І.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОПАГАНДИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 94

Барська А. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ 97

Білецька Т. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАДАПТАЦІЇ
УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ 101

Божко Д. О.

ПСИХОЛОГІЯ ЗЛОЧИНЦЯ..... 105